28. 7. 2008

ID: 55050

Porušení práva na spravedlivý proces

Porušením práva na spravedlivý proces je také, když se soud řádně nevypořádá s námitkami, způsobilými založit opačné rozhodnutí ve věci.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 28 Cdo 2687/2007, ze dne 26.2.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobců: a) Z. W., b) P. S., c) L. S., d) G. W., e) Š. P., f) M. K., g) R. K., h) D. K., žalobci a), b), c), d), e), g) a h) zastoupeni advokátkou, žalobce f) zastoupen advokátem proti žalovaným: 1/ Č. P. H., a. s., zastoupen advokátem a 2/ B., a. s., zastoupen advokátem o vydání věci, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 9 pod sp. zn. 9 C 51/92, o dovolání žalobců proti rozsudku Městského soudu v Praze z 12. 12. 2006, č. j. 29 Co 334/2006-572, tak, že rozsudky Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 29. 3. 2006, č. j. 9 C 51/92-540, a Městského soudu v Praze z 12. 12. 2006, č. j. 29 Co 334/2006-572, se zrušují a věc se vrací Obvodnímu soudu pro Prahu 9 k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

A. Předchozí průběh řízení

Žalobci se domáhali, aby soud uložil žalovanému č. 1/ vydat žalobcům dům a stavební pozemek v katastrálním území V., obec P. (dále jen „předmětný pozemek“, „předmětná budova“, resp. „předmětné nemovitosti“). Žalobci uvedli, že jsou oprávněnými osobami ve smyslu zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 87/1991 Sb.“), a že podle citovaného zákona vyzvali dne 29. 4. 1991 žalovaného č. 1/ k vydání předmětných nemovitostí.

Obvodní soud pro Prahu 9 v pořadí čtvrtým rozsudkem z 29. 3. 2006, č. j. 9 C 51/92-540, žalobu zamítl. Uvedl, že žalobci splnili všechny podmínky pro vydání nemovitostí dle § 5 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. Přesto soud prvního stupně dospěl k závěru, že předmětné nemovitosti nelze žalobcům vydat, neboť tomu brání:

(i) skutečnost, že předmětná budova byla zničena náletem v roce 1945 (srov. a fortiori § 8 odst. 1 zák. č. 87/1991 Sb.: „Stavby, které zásadní přestavbou ztratily svůj původní stavebně technický charakter, se nevydávají“) a její nová výstavba byla zahájena dne 7. 11. 1948, tedy až po převzetí státem, ke kterému došlo dne 28. 4. 1948, kdy nabyl účinnosti zákon č. 114/1948 Sb., o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků (dále jen „zákon č. 114/1948 Sb.“) (srov. § 8 odst. 3 zák. č. 87/1991 Sb.: „Pozemek, na němž je umístěna stavba, která byla zřízena až po převzetí pozemku státem, se nevydává.“). K námitce, že předmětná budova tvořila součást továrního objektu jako jediného funkčního celku, soud prvního stupně uvedl, že nová stavba má povahu samostatné věci a tvoří příslušenství věci hlavní (továrny) ve smyslu § 121 odst. 1 obč. zák.
(ii) skutečnost, že Městský soud v Praze usnesením ze dne 12. 9. 2002, pravomocným k 2. 10. 2002, č. j. Okv 1/2001-447, potvrdil vyrovnání dlužníka Č. H., a. s. (žalovaného č. 1/) a žalobci v tomto vyrovnacím řízení opomenuli uplatnit svůj restituční nárok, čímž zanikl podle § 63 odst. 1 zákona č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZKV“) („Nabylo-li usnesení o potvrzení vyrovnání právní moci a dlužník úplně a včas své povinnosti podle něho splnil,

zaniká jeho povinnost splnit věřitelům část závazku, k jejímuž plnění nebyl povinen podle obsahu vyrovnání […]. Ve stejný okamžik zaniká v plném rozsahu povinnost dlužníka plnit závazky vůči věřitelům, kteří nepřihlásili své pohledávky […].“).

Proti rozsudku soudu prvního stupně podali žalobci odvolání, v němž zejména namítali: – že administrativní část budovy (tj. předmětná budova) představovala jen přístavbu k dříve postavené tovární části; – že celá budova sestávající se z administrativní a tovární části představovala jedinou věc v právním smyslu; – že je proto třeba posuzovat aplikaci § 8 odst. 1 zák. č. 87/1991 Sb. vzhledem k celé stavbě a nejen její části; – že provedené znalecké posudky hodnotily jen zničení administrativní části budovy, nikoli budovy celé; – a že nebyly splněny zákonné podmínky pro přechod majetku na stát ve smyslu zákona č. 114/1948 Sb., a proto k přechodu došlo nikoli již účinností zákona (28. 4. 1948), ale teprve dne 23. 2. 1953, kdy byl proveden zápis do pozemkové knihy vkladem.

Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem z 12. 12. 2006, č. j. 29 Co 334/2006-572, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně. V odůvodnění svého rozhodnutí se ztotožnil se skutkovými i právními závěry soudu prvního stupně a odkázal na jeho odůvodnění, s tím, že uvedené závěry potvrzují oba znalecké posudky Č., fakulty stavební. Závěrem uvedl, že otázka, zda další stavby tvoří se spornou stavbou jeden celek, je otázkou právní, kterou znalec řešit nemůže, přičemž k dalším stavbám nebyla směřována výzva (zřejmě ve smyslu § 5 zákona č. 87/1991 Sb.).

B. Obsah dovolání a vyjádření k němu

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalobci a), b), c), d), e), g) a h) dovolání podle § 241a odst. 2 písm. a/ (vada řízení, která mohla mít za důsledek nesprávné rozhodnutí ve věci), písm. b/ (nesprávné právní posouzení věci) i odst. 3 (skutková zjištění, která nemají podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování) o. s. ř. Přípustnost dovolání žalobci dovozovali z § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku, protože byl vázán právním názorem odvolacího soudu) a rovněž z § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (zásadní právní význam napadeného rozhodnutí řešícího právní otázku v rozporu s hmotným právem a rozhodnutími dovolacího soudu).

Žalobci konkrétně namítali:
(1) nepřezkoumatelnost napadeného rozsudku, ve kterém odvolací soud přes složitost věci vyložil právní závěry jen ve třech větách (z nichž jedna toliko odkázala na rozsudek soudu prvního stupně), a to aniž se vypořádal s právními argumenty žalobců;
(2) nedostatečnost odůvodnění i rozsudku soudu prvního stupně, který v rozporu s § 157 odst. 2 o. s. ř. konstatoval jen obsah některých listinných důkazů, neuvedl, které skutečnosti z nich má za prokázány, a nevyložil, jak se jednotlivá skutková zjištění promítla do učiněných právních závěrů;
(3) neúplnost skutkových zjištění soudů nižšího stupně nezbytných ke zjištění, zda předmětná budova tvořila příslušenství anebo součást věci – továrního komplexu, ačkoli jsou tato zjištění podstatná pro určení rozsahu zničení stavby a aplikaci § 8 zákona č. 87/1991 Sb. Zejména namítali, že závěr o charakteru stavby jako příslušenství nelze učinit, není-li vyřešena otázka, zda stavba nemá charakter součásti (srov. rozs. NS z 3. 9. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1030/2001, Soudní rozhledy 2/2003, str. 46.);
(4) nesprávnost právních závěrů soudů nižšího stupně, že předmětná budova je samostatnou stavbou, ať už posuzováno ke dni znárodnění (pro tuto možnost svědčí nález ÚS z 23. 2. 1999, II. ÚS 105/98) nebo i k současnosti, když zůstala zachována fyzická sounáležitost a funkční závislost předmětné budovy s ostatními budovami (provozní propojení skladu a kotelny v předmětné budově s ostatními budovami, společná stěna na společném základu, přívody kanalizace, vody a elektrické energie vedoucí přes předmětnou budovu). V této souvislosti poukázali na právní závěr obsažený v rozsudku NS z 27. 5. 2004, sp. zn. 22 Cdo 629/2004, podle kterého lze stavbu reálně dělit jen za

předpokladu vzniku věcí funkčně i jinak samostatných, tedy i se samostatným přívodem energií a vody;
(5) nerelevantnost rozdělení pozemku p. č. 532 na další pozemky, které proběhlo jen administrativně, aniž by došlo k faktickému oddělení staveb a vzniku samostatných věcí (srov. rozs. NS z 29. 7. 1999, sp. zn. 25 Cdo 770/98, Právní rozhledy 2/2000, str. 84);
(6) nutnost posuzovat existenci a rekonstrukci tovární a administrativní (části) budovy společně, neboť administrativní část (tj. předmětná budova) byla přistavěna k dosavadním budovám a tvoří jejich součást, jak dokládá zápis v pozemkové knize z 20. 8. 1911, odevzdací listina Okresního soudu v Karlíně z 26. 4. 1924 a odevzdací listina Okresního soudu pro Prahu-východ z 29. 5. 1937;
(7) nesprávnost závěru odvolacího soudu, že o další stavby (související s předmětnou budovou) nebylo v rámci sporu žádáno, neboť výzva k vydání z 29. 4. 1991 se týkala celého továrního komplexu a existence dvou samostatných žalob byla dána existencí dvou různých pasivně legitimovaných subjektů;
(8) aplikovatelnost § 302 o. z. o. („Úhrn několika věcí jednotlivých, který se za věc jednu považuje a bývá označován společným jménem, tvoří věc hromadnou a pokládá se za celek.“), a to s přihlédnutím k účelové, fyzické a konstrukční závislosti mezi objekty tvořícími tovární celek a dále i k citovanému nálezu ÚS z 23. 2. 1999, II. ÚS 105/98;
(9) nemožnost zániku jejich restitučního nároku na základě § 63 odst. 1 zákona č. 328/1991, o konkursu a vyrovnání, vzhledem k jeho § 68 odst. 1 („Věci, které mají být vydány oprávněným osobám podle zákonů upravujících zmírnění některých majetkových křivd, se zahrnují do podstaty pouze tehdy, jestliže nároky nebyly v zákonem stanovených lhůtách uplatněny nebo byly zamítnuty.“);
(10) nesprávnost právního názoru soudu prvního stupně, že znárodněný majetek přešel do vlastnictví státu ex lege ze zákona č. 114/1948 Sb., když nedošlo k naplnění v zákoně stanovených podmínek, a stát proto nabyl vlastnictví předmětných nemovitostí až intabulací dne 23. 2. 1953; a
(11) vadu řízení před soudem prvního stupně, který odmítl návrh žalobců na doplnění dokazování, aniž by důvody tohoto odmítnutí uvedl v rozsudku.

Ze stejných důvodů a se shodným závěrem o přípustnosti dovolání podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání i žalobce f), který po obsáhlé rekapitulaci žaloby i podání soudu prvního stupně namítal:
(i) že se odvolací soud nezabýval řádně odvolacími námitkami, provedl odvolací řízení pouze formálně;
(ii) že odůvodnění rozsudku odvolacího soudu vykazuje shodné nedostatky s odůvodněním rozhodnutí soudu prvního stupně. Zejména namítal, že byly použity pouze důkazy svědčící pro jím učiněné závěry a opomenuty důkazy protikladné;
(iii) že zjištění odvolacího soudu (převzaté od soudu prvního stupně) o tom, že předmětné nemovitosti představovaly pouze příslušenství (a nikoli součást) továrního komplexu, nemá podle spisu oporu v jediném důkazu;
(iv) že soudy dospěly k závěru o zániku nároku žalobců podle § 63 odst. 1 zákona č. 329/1991 Sb., aniž by se vypořádaly s poukazem žalobců na § 68 citovaného zákona;
(v) že odkaz odvolacího soudu na znalecké posudky není případný, neboť právní otázku, zda je předmětná budova součástí věci, znalec řešit nemůže;
(vi) že podle znaleckých posudků nepředstavovaly, vezme-li se v úvahu přístavba z roku 1911, obměněné prvky více než 50 % budovy, a proto nedošlo k její zásadní přestavbě, natož k jejímu zániku;
(vii) že budova je a vždy byla součástí tovární budovy, vedené až do roku 1990 a rozdělené rozhodnutím Ministerstva průmyslu ČR mezi společnost Č., a. s., a společnost Č. R., a.s.;
(viii) že žalobcům nezbylo než podat dvě samostatné žaloby, které soudy nejprve sloučily ke společnému projednání, aby je následně opět rozdělily;
(ix) že rozhodující právní otázku rozsahu přestavby v době po znárodnění vůbec neřešily; a

(x) že návrh žalobců na doplnění dokazování znaleckým posudkem byl bez odůvodnění zamítnut.

Žalovaná č. 1/ ve vyjádření k dovolání uvedla, že námitka žalobců ohledně aplikovatelnosti § 68 odst. 1 ZKV (který by vyloučil zánik jejich nároku podle § 63 odst. 1 ZKV) není opodstatněná, neboť uvedené ustanovení se vztahuje jen k řízení konkursnímu, zatímco u žalovaného č. 1/ proběhlo řízení vyrovnací. Paragraf 68 odst. 1 ZKV totiž toliko vylučoval zahrnout restituované věci do podstaty, přičemž pojem (konkursní) podstata definuje § 6 ZKV [„Majetek podléhající konkursu tvoří konkursní podstatu (dále jen „podstata“)“], vztahuje se jen k řízení konkursnímu a v řízení vyrovnacím není znám.

Žalovaná č. 2/ ve vyjádření k dovolání uvedla, že se plně ztotožňuje se závěry soudů obou instancí a „odkazuje na veškerá svá předchozí vyjádření v této věci“. Měla rovněž za to, že dovolání žalobců není přípustné, neboť z „ustálené judikatury“ plyne řešení sporných právních otázek, a to ve prospěch závěrů soudů obou stupňů a stanoviska žalované č. 2/. K námitce žalobců o nepřezkoumatelnosti odůvodnění odvolacího soudu [námitky č. (1) a (i)] uvedla, že odvolací soud se plně ztotožnil se závěry soudu prvního stupně, a proto nebylo nutné opakovat jeho argumenty. Dále se vyjádřila k námitkám žalobců výše uvedeným pod body (3) a (iii), (4) až (8) a (10) tak, že oba soudy se touto otázkou řádně zabývaly a najisto ji vyřešily, stejně jako Nejvyšší soud ve své judikatuře. Konečně k námitce žalobců o odmítnutí návrhu na doplnění dokazování znaleckým posudkem [námitky č. (11) a (x)] uvedla: – že nedoplnění dokazování nemohlo mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci vzhledem k již provedenému znaleckému dokazování; – že žalobci porušili zásadu koncentrace řízení, navrhli-li ve sporu řešeném již od r. 1992 doplnění znaleckého posudku až r. 2005-2006; – a že soud prvního stupně dospěl v rámci zásady volného hodnocení důkazů k závěru o nepotřebnosti dalšího dokazování. Na podporu svých tvrzení se žalovaná č. 2/ dovolávala blíže neurčených rozhodnutí Ústavního soudu a dále citovala rozsudky VS Praha z 31. 1. 1994, sp. zn. 3 Cdo 95/92; a NS z 9. 1. 2001, sp. zn. 28 Cdo 2355/99 (pozn.: toto rozhodnutí bylo zrušeno nálezem ÚS z 12. 10. 2001, II. ÚS 231/01), podle kterých se nevydává nově postavená stavba na místě stavby zdemolované (přestalo-li „být patrno dispoziční řešení prvního nadzemního podlaží“), což je i případ předmětné budovy, která byla státem vybudována zcela nově a není funkčně, provozně ani stavebně-technicky propojena s okolním komplexem. Konečně žalovaná opět odkázala na svá předchozí podání a uvedla, že je výlučným vlastníkem předmětné budovy (zatímco žalobci jsou podílovými spoluvlastníky okolních budov), a že ji proto nelze vydat, neboť na ni dopadá režim ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.

C. Přípustnost dovolání

Dovolací soud vychází z názoru, že zásah do ústavně garantovaných práv rozhodnutím odvolacího soudu zakládá přípustnost dovolání (srov. nál. ÚS z 10. 5. 2005, IV. ÚS 128/05, N 100/37; a z 11. 9. 2007, I. ÚS 2030/07), což dokládá i dispozitivní výčet rozhodnutí zásadního právního významu (srov. výraz „zejména“ v § 237 odst. 3 o. s. ř.).

D. Důvodnost dovolání

I. 1. Vada odůvodnění rozsudku odvolacího soudu – která způsobuje nejen přípustnost, ale i důvodnost dovolání – spočívá v porušení práva na soudní ochranu a spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Ústavy a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), jak bylo konkretizováno např.: – v nálezu ÚS z 23. 3. 2006, III. ÚS 521/05, N 70/40 (o povinnosti vypořádat se „s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení, přičemž v opačném případě dochází k ústavněprávnímu deficitu obdobnému kategorii neústavnosti v podobě tzv. opomenutých důkazů (sp. zn. I. ÚS 113/02). Je takto povinností obecných soudů vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci …“); – v nálezu ÚS z 12. 5. 2004, IV. ÚS 563/03, N 71/33 („Pokud [se] soudy […] tvrzenými námitkami nezabývají vůbec, nebo se s nimi

vypořádají nedostatečným způsobem, má to za následek vadu řízení, promítající se jako zásah do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle článku 6 odst. 1 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách, a do práva na soudní ochranu podle článku 90 Ústavy České republiky a článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“); – nebo v rozsudku senátu Evropského soudu pro lidská práva z 9. prosince 1994 ve věci Torija proti Španělsku, č. 18390/91, odst. 29 („čl. 6 odst. 1 Úmluvy zavazuje soudy uvést důvody pro svá rozhodnutí“).

2. V dané věci spatřuje dovolací soud zásah do práva na spravedlivý proces ve skutečnosti, že ačkoli jde skutkově i právně o komplikovaný spor, spočívá odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu ve třech větách, aniž by se odvolací soud vypořádal s námitkami způsobilými založit opačné rozhodnutí ve věci, když: – v první větě pouze odkázal „na odůvodnění napadeného rozsudku soudu I. stupně, se kterým se plně ztotožňuje“; – v druhé větě dospěl k závěru, že předmětná budova byla samostatnou stavbou, aniž by tento závěr byl jakkoli odůvodněn; – a konečně ve třetí větě odkázal na znalecké posudky ze kterých má rovněž plynout samostatná povaha předmětné stavby, aby jejím závěrem zdůraznil, že „otázka, zda další stavby […] tvoří se spornou stavbou jeden celek, je otázkou právní“. Dovolací soud uvádí, že zcela stranou zůstaly odvolací námitky opírající se o znalecké posudky: ze dne 9. 1. 2000, příloha žalobců (F.); ze dne 25. 10. 2000, č. l. 219, (Č.); ze dne 12. 1. 2001, příloha žalobců (J.); a ze dne 10. 7. 2002, č. l. 310 (Č.), které nasvědčují závěru, že administrativní budova tvořila jeden celek (ve smyslu jedné věci) v rámci továrního komplexu, a to s tím důsledkem, že bylo třeba posoudit (srov. § 8 odst. 1 zák. č. 87/1991 Sb.), zda přestavba zahájená 7. 11. 1948 znamenala ztrátu původního stavebně-technického charakteru z pohledu celého komplexu. Ostatně, z rozhodnutí soudu prvního stupně neplyne, na základě jakého důkazu učinil závěr o samostatnosti administrativní budovy. Řečeno jinak, jestliže se soudy obou stupňů v odůvodnění svého rozhodnutí nezabývaly důkazy – znaleckými posudky o tom, že předmětné nemovitosti (administrativní budova spolu s dílnami, sklady, hygienickým zázemím) tvoří jeden celek, zatížily svá rozhodnutí vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 132; § 241a odst. 2 písm. a/ o. s. ř.) a současně tak porušily právo na soudní ochranu a spravedlivý proces, jak bylo předesláno pod I. 1.

II. K zániku restitučního nároku na základě § 63 odst. 1 věty 2 ZKV (když se § 68 ZKV podle doslovného znění na řízení vyrovnací nevztahuje) dovolací soud uvádí: – že „soudy musí brát při aplikaci restitučních a rehabilitačních předpisů v úvahu, že jde o speciální právní úpravu se všemi důsledky z toho plynoucími“ (pr. věta nál. ÚS z 17. 3. 1999, I. ÚS 246/98, N 43/13; dále srov. nál. ÚS z 12. 1. 2006, I. ÚS 437/03, N 11/40; a z 8. 1. 2002, I. ÚS 263/99, N 2/25); – že „nároky oprávněných osob je nutno považovat za nároky primární“ (pr. věta nál. ÚS z 9. 1. 2002, II. ÚS 6/01, N 3/25; dále srov. nál. ÚS z 29. 3. 2000, II. ÚS 112/99, N 47/17; nebo z 11. 12. 2001, II. ÚS 515/2000, N 195/24); – že restituční nároky nelze bezezbytku chápat jen jako nároky obligační povahy (který zanikají, nejsou-li přihlášeny ve vyrovnacím řízení), a to vzhledem k jejich zvláštnímu účelu spočívajícím ve zmírnění a nápravě křivd „navrácením věci do jejího původního právního stavu s následky ex tunc“ (pr. věta nál. ÚS z 22. 3. 2007, III. ÚS 516/06; dále srov. nál. ÚS z 25. 3. 1999, Pl. ÚS 22/98, N 27/13; nebo z 11. 2. 1999, III. ÚS 205/98, N 22/13). V kontextu shora uvedeného, tj. zvláštní povahy restitučních nároků dané snahou zákonodárce vyrovnat se s naší totalitní minulostí a s přihlédnutím k dostupnosti usnesení o povolení vyrovnání výhradně prostřednictvím úřední desky soudu (§ 52 odst. 1 ZKV; srov. i opožděnost příslušného zápisu do obchodního rejstříku), dospěl dovolací soud k závěru, že restituční nárok podle zákona č. 87/1991 Sb. nemůže zaniknout podle § 63 odst. 1 ZKV.

Z důvodů shora uvedených dovolací soud rozsudek odvolacího soudu i soudu prvního stupně zrušil (§ 243b odst. 2 věta za středníkem o. s. ř.) a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Náhrada škody
- Katastr nemovitostí
- Insolvence a SJM
- Vedlejší účastník
- Plat
- Podnájem bytu (exkluzivně pro předplatitele)
- Pojištění (exkluzivně pro předplatitele)
- Předkupní právo (exkluzivně pro předplatitele)
- Restituce (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitel (exkluzivně pro předplatitele)
- Odporová žaloba